
mr. sc. Zorka Renić
Medicinska škola Bjelovar, Poljana dr. Franje Tuđmana 8, Bjelovar
zorkarenic@gmail.com
Milke Trnine 34
43 000 Bjelovar

Valerija Turk-Presečki, prof.
Medicinska škola Bjelovar, Poljana dr. Franje Tuđmana 8, Bjelovar
turkvaleria@gmail.com
Ante Starčevića 24
43 000 Bjelovar

Primljeno/Received: 11. IV. 2024.
Prihvaćeno/Accepted: 1. VIII. 2024.
Rad ima dvije pozitivne recenzije
Pregledni rad
Review article
DOI: 10.47325/zj.7.8-9.15

UDK 929 R. Strohal
UDK 94(497.5Bjelovar)

PORTRET BJELOVARSKOG PROFESORA RUDOLFA STROHALA

Sažetak: Rad se bavi životom i djelovanjem Rudolfa Strohalu u Bjelovaru, u razdoblju od 1892. do 1895. godine. U prvome dijelu rada cilj autorica je bio predstaviti Strohalovo pedagoško djelovanje u bjelovarskoj gimnaziji, a u drugome dijelu upoznati čitatelje s njegovim stručnim i znanstvenim radom i objavljenim publikacijama. Članak se temelji na analizi arhivske građe, članaka iz lokalnog tjednika i tiskanih djela koja profesor Strohal u vrijeme svojih bjelovarskih godina potpisuje kao autor ili prevoditelj. Za potrebe istraživanja autorice su također koristile kritičke osvrte na njegove radove kao i relevantne rezultate historiografskih istraživanja. Sačuvana građa svjedoči da je Strohal dao izniman doprinos bjelovarskom školstvu na kraju 19. stoljeća. Budući da ova faza njegova djelovanja nije do sada bila predmet pomnijeg istraživanja, rad je i svojevrsni prigod razumijevanju Strohalova profesionalnog i životnog puta u cjelini.

Ključne riječi: Bjelovar, povijest bjelovarske gimnazije, Rudolf Strohal

Uvod

Obitelj Rudolfa Strohalu podrijetlom je iz sjeverne Moravske, a on se rodio u Lokvama 1856. godine. Nakon što je završio prva tri razreda pučke škole u rodnome mjestu, četvrti je ra-

zred pučke škole i gimnaziju pohađao u Rijeci. Godine 1874. upisao je studij klasične filologije i slavistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Nakon završenih studija 1880. godine polaže ispit za srednjoškolskog učitelja, a 1883. dodijeljen mu je naslov profesora, što se u ondašnjem sustavu napredovanja smatralo najvišim učiteljskim zvanjem. Strohal je nakon toga predavao hrvatski jezik u Osijeku, Rijeci, Rakovcu i Bjelovaru. Od 1892. do 1895. bio je ravnatelj Kraljevske male realne gimnazije u Bjelovaru, a od 1895. do 1908. godine ravnatelj Kraljevske velike realne gimnazije u Rakovcu. Još kao profesor u Karlovcu, Strohal se isticao svojim pedagoškim radom pa ga je Gradsko poglavarstvo imenovalo za mjesnog školskog nadzornika. Iako je za nastavni rad dobivao izvrsne ocjene, prijevremeno je umirovljen 1908. godine, vjerojatno zbog političkih afiniteta prema južnoslavenskim idejama. Nakon umirovljenja, Strohal se s obitelji 1909. godine preselio u Zagreb. U Zagrebu je radio najprije kao knjižničar, a zatim se 1920. godine vratio u profesorsku službu. Preminuo je u Zagrebu 1936. godine.⁶⁰⁵

Strohal je bio izniman nastavnik i intelektualac *sui temporis*. Proučavao je goranske i primorske govore, istraživao i opisivao pojedine lokalitete i narodne običaje. Pisao je znanstvene i stručne radove o glagoljskim spomenicima i rukopisima, o apokrifnim pričama i narodnim legendama. Zahvaljujući svom znanstvenom radu, godine 1901. postaje dopisnim članom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, a 1912. godine članom Staroslavenske akademije na Krku.⁶⁰⁶ Brojni segmenti Strohalova rada i djelovanja bili su predmet interesa hrvatske historiografije i jezikoslovlja, no njegov kratkotrajan, ali stvaralački plodan boravak u Bjelovaru nije do sada bio valoriziran.

Strohal u Bjelovaru

Krajem 19. stoljeća Bjelovar je postao upravno središte Bjelovarsko-križevačke županije. Novi uvjeti, stvoreni razvojenjem Vojne krajine i njezinom integracijom u politički sustav banske Hrvatske, vrlo su brzo rezultirali razvojnim skokom u gospodarskom, demografskom i kulturnom pogledu.⁶⁰⁷ Razvoj građanskoga društva u Bjelovaru stvorio je potrebu za kvalitetnijom razinom obrazovanja pa je u gradu utemeljena gimnazija koja s radom počinje školske godine 1876./1877. Školske godine 1892./1893. Rudolf Strohal, tada profesor Kraljevske velike realne gimnazije u Rakovcu, rješenjem Odjela za bogoštovlje i nastavu br. 10444 od 30. kolo-

⁶⁰⁵ Hrvatska enciklopedija. Mrežno izdanje. Natuknica Strohal Rudolf. Josip VUSIĆ, *Gimnazija u Bjelovaru 1876. - 1978.*, Millennium d.o.o., Bjelovar, 2012., str. 59.

⁶⁰⁶ VUSIĆ, *Gimnazija u Bjelovaru 1876. - 1978.*, str. 60.

⁶⁰⁷ Tomislav FALETAR, Željko KARAULA, Bjelovar na razmeđu stoljeća – prilog gospodarskom poznavanju grada na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, *Zbornik Janković*, II (2), 2017., str. 151-153.

voza 1892. godine imenovan je privremenim ravnateljem Kraljevske male realke u Bjelovaru. Prije ove funkcije obavljao je službu namjesnog učitelja u Državnoj velikoj realci u Osijeku, a zatim u Rijeci gdje je tijekom službe imenovan za pravoga učitelja 1880. godine, od 1883. godine s naslovom profesora. U istom svojstvu radio je u Kraljevskoj velikoj realnoj gimnaziji u Rakovcu od 1886. godine do rujna 1892.

U Državnom arhivu u Bjelovaru sačuvana je Matična knjiga nastavnika u kojoj se, osim već spomenutih biografskih podataka, navodi da profesor Strohal govori i talijanski i njemački jezik. Pred ispitnim povjerenstvom osposobljen je predavati hrvatski, grčki i latinski jezik u nižim razredima gimnazije, a od 1880. godine hrvatski jezik u višim razredima. Bio je oženjen, a dvogodišnja ravnateljska primanja iznosila su 900 forinta.⁶⁰⁸ Sačuvana gimnazijska izvješća navode da je Strohal dužnost privremenog ravnatelja obavljao dvije školske godine, nakon čega je 1895. imenovan za ravnatelja. Iako je pozicija ravnatelja predstavljala zaslužen napredovanje, u privatnom životu je bila otežavajuća okolnost jer je Strohal zasnovao obitelj u Karlovcu. Unatoč tomu što je smatrao boravak u Bjelovaru samo privremenim te je tražio premještaj, Strohal za grad vežu brojne obiteljske poveznice. U Bjelovaru su rođene njegove kćeri Stanislava (Stanka 1893.) i Anka (1895.). Rudolfova sestra Milica udala se za bjelovarskog profesora Milu Petranovića, a brat Franjo bio je kotarski liječnik u Bjelovaru.⁶⁰⁹

Sačuvana gimnazijska izvješća za školsku godinu 1893./1894. i 1894./1895. svjedoče da je profesor Strohal, osim ravnateljskog posla, kao izučeni klasični filolog i slavist predavao u prvim razredima latinski i hrvatski jezik. Kao gimnazijski ravnatelj obnašao je dužnost predsjednika Društva za potporu siromašnih učenika. U izvješću piše da je Strohal bio i materijalni podupiratelj Društva s donacijom od 1 forinte na godinu.⁶¹⁰ Njegov rad u Društvu pohvalio je i ondašnji *Tjednik bjelovarsko-križevački* napominjući da je profesor Strohal u ime Društva podijelio siromašnim učenicima knjige u iznosu od 380 forinta, što je bila vrijedna financijska potpora potrebitima.⁶¹¹

⁶⁰⁸ Državni arhiv Bjelovar (HR-DABJ), Fond gimnazija Bjelovar. 7.1. Matična knjiga nastavnika I. Kraj 19. i početak 20. stoljeća.

⁶⁰⁹ Đuro DEŽELIĆ, *Život Rudolfa Strohal – obitelj i djelovanje*, Zbornik referata sa znanstvenog skupa „Rudolf Strohal i njegovo djelo“ povodom 150. obljetnice rođenja, 70. obljetnice smrti i 100. obljetnice njegove monografije „Grad Karlovac opisan i orisan“ (1906.), *Svjetlo: časopis za kulturu, umjetnost i društvena zbivanja* (ur. Jembrih, Alojz), Matica hrvatska Ogranak Karlovac, Karlovac, 2006., str. 34.

⁶¹⁰ *Izvješće Kraljevske male realne gimnazije u Bjelovaru za školsku godinu 1893./94.*, Tiskara J. Fleischmanna, Bjelovar, 1894., str. 25.

⁶¹¹ Društvo za potporu siromašnih učenika. *Tjednik Bjelovarsko-Križevački*, 7. IX. 1894., str. 2.

Tjednik bjelovarsko-križevački u broju od 29. rujna 1894. godine donosi na naslovnici važnu vijest o odluci Odjela za bogoštovlje i nastavu kojom se djevojčicama omogućuje upis u školu uz iste uvjete kao i dječacima. Ova je odluka imala veliki pedagoški značaj, jer su se djevojčice, čiji su roditelji željeli da nastave školovanje, mogle do tada samo upisati u peti razred niže pučke škole, opetovnice ili stručne škole za ženski ručni rad. Daljnje gimnazijsko školovanje značilo bi odlazak u drugi grad, a to je od roditelja iziskivalo značajna materijalna davanja. Pitanje školovanja djevojčica bilo je na dnevnom redu više sjednica Gradskog zastupstva, ali bez pozitivnog ishoda, jer je za konkretnu inicijativu nedostajalo materijalnih sredstava u gradskom proračunu. Isti broj *Tjednika* posebno navodi da za ovu odluku Odjela za bogoštovlje i nastavu Grad ima zahvaliti upravo privremenom gimnazijskom ravnatelju Strohalu koji je ishodio od Kraljevske zemaljske vlade godinu dana ranije privatni upis, a od ove školske godine i redovni upis djevojčica. O važnosti ove odredbe raspravljalo se i na Gradskom zastupstvu na kojem je zastupnik Jakob Fleischmann posebno spomenuo zasluge ravnatelja Strohala po tom pitanju.⁶¹²

Pišući o školovanju učenica, Josip Vusić u svojoj monografiji napominje da su se djevojčice mogle upisivati samo u realne razrede, a ne i u gimnazijske. Ova odluka bila je prema mišljenju autora posljedica konzervativnoga stava nekih članova Učiteljskoga zbora koji su smatrali da djevojčice nisu intelektualno dorasle kada je riječ o učenju grčkoga i latinskoga jezika.⁶¹³ Ipak, gimnazijsko izvješće pobilo je ovakva gledišta. Godine 1894. u popisu učenika podebljanim kurzivom otisnuta su brojna imena prve generacije bjelovarskih gimnazijalki koje su razred završile s prvim redom i odlikom. Radilo se o najvišem rangu koji je učenik mogao zauzeti među ispitanim i ocijenjenim učenicima jednoga razreda.⁶¹⁴

U školskoj godini 1895./1896. odlukom cara Franje Josipa I. Strohal je postavljen za ravnatelja Kraljevske velike realne gimnazije u Rakovcu. Njegov odlazak iz Bjelovara i dirljiv oproštaj bio je zabilježen u lokalnom tjedniku ovim tekstem: *Oprostivši se ravnatelj i sa prisutnim učiteljskim sborom i mnogim roditeljima bivših svojih učenika, prodje kroz vijence do svojih kola. Oproštaj bio je vrlo ganutljiv, te su se ravnatelj i njegova gospodja teško raztali od prisutnih.*⁶¹⁵

⁶¹² Zastupnik Milan Rojc predlaže, *Tjednik Bjelovarsko-Križevački*, 13. X. 1894., str. 3.

⁶¹³ VUSIĆ, *Gimnazija u Bjelovaru 1876. - 1978.*, str. 61.

⁶¹⁴ *Izješće Kraljevske male realne gimnazije u Bjelovaru za školsku godinu 1893./94.*, Tiskara J. Fleischmanna, Bjelovar, 1894. str. 25.

⁶¹⁵ Oproštaj. *Tjednik bjelovarsko-križevački*, 21. IX. 1895., str. 2.

Objavljena djela Rudolfa Strohalu u Bjelovaru

Popisi članova i novinski napisi ne bilježe značajnije sudjelovanje Rudolfa Strohalu u bjelovarskim društvima,⁶¹⁶ ali je zato značajan obim njegovog znanstvenog i publicističkog rada. Taj rad nije u potpunosti valoriziran, a od strane kritičara podjednako je hvaljen kao i osporavan. Strohal je u Bjelovaru pripremio, uredio, napisao i objavio šest publikacija (vidi tablice *Popis objavljenih publikacija* i *Naslovnice*). Riječ je o književno-povijesnim i jezičnim pitanjima te prijevodima književnih djela. Njegova nastojanja bila su općenito usmjerena prema unapređenju i razvoju školstva, poučavanju i odgoju mladih, očuvanju baštine i opismenjivanju puka. Strohalove publikacije, nastale u kontekstu Mažuranićeve reforme školstva i društveno-političkih previranja u banskoj Hrvatskoj krajem 19. stoljeća, odražavaju prije svega potrebu za literaturom na hrvatskom jeziku, školskim udžbenicima i priručnicima te zapisanom narodnom baštinom. Njegovo djelovanje valja valorizirati i u kontekstu podataka koji govore o velikom broju nepismenih u gradu i županiji i brojnih akcija opismenjivanja. Cuvaj navodi da je u Bjelovarsko-križevačkoj županiji 1880. godine bilo 81 % nepismenih žena, a taj broj je drastično smanjen do 1900. godine i iznosio je 55 %.⁶¹⁷

Zanimljivo je da je objavljivanje publikacija povezano Strohalu s Bjelovarom i nakon njegova odlaska iz grada, a razlog su već spomenute obiteljske veze. Rudolfova sestra Milica bila je udana za bjelovarskog gimnazijskog profesora Milu Petranovića, a brat Franjo radio je u Bjelovaru kao kraljevski kotarski liječnik od 1898. do 1906.

⁶¹⁶ Po uzoru na srednju Europu, Zagreb i veće gradove u Hrvatskoj, i u Bjelovaru se krajem 19. i početkom 20. stoljeća osnivaju razna društva na inicijativu i iz potrebe građana. Većinom su to pjevačka, kulturna, sportska i zabavna društva, koja uz svoju osnovnu djelatnost priređuju plesove, tombole, zabave i izlete. Uz to postoje i društva čija je djelatnost karitativnog i humanitarnog karaktera. Zorka, RENEĆ, Tina, GATALICA, *Pregled bjelovarskog tiskarstva do 1940.: bibliografija*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, Zagreb – Bjelovar, 2016.

⁶¹⁷ Antun, CUVAJ, *Grada za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, sv. 9, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1913., str. 146.

TABLICA 1. POPIS OBJAVLJENIH PUBLIKACIJA

Djelo	Godina izdanja	Izdavač
Hrvatska slovnica za srednje i nalike im škole	1893.	Tisak i naklada J. Fleischmanna
Prijevod djela: Miss Sara Sampson: tragedija u 5 činova / Gotthold Ephraim Lessing	1894.	Tisak i naklada J. Fleischmanna
Prijevod djela: Misogyn ili neprijatelj žena: komedija u tri čina / Gotthold Ephraim Lessing	1895.	Tisak i naklada J. Fleischmanna
Satir iliti divlji čovik / napisao Matija Antun Relković; za porabu školsku priredio R.[Rudolf] Strohal	1895.	Tisak i naklada J. Fleischmanna
Prijevod djela: Gulliverov put u zemlju Liliputanaca / Jonathan Swift	1901., 1. izd. 1918., 2. izd. 1929., 3. izd.	Tisak i naklada J. Fleischmanna Tisak i naklada Lav. Weissa Tisak i naklada Filip Lipšić
Stare hrvatske apokrifne priče i legende / sabrao iz starih hrv. glagolskih rukopisa od 14.-18. vijeka Rudolf Strohal	1917.	Tisak i naklada Lav. Weissa

TABLICA 2. NASLOVNICE OBJAVLJENIH PUBLIKACIJA

Slovnica

Strohal, ambiciozni⁶¹⁸ jezikoslovac, ponajviše potaknut svakodnevnim potrebama prakse u školama, u Bjelovaru objavljuje jednu od svojih prvih autorskih knjiga. Njegova *Hrvatska*

⁶¹⁸ Budući da je imao objavljenih članaka i knjiga i desetogodišnje pedagoško iskustvo, Strohal 1893. godine razmišlja o doktoratu. DEŽELIĆ, Život Rudolfa Strohal – obitelj i djelovanje, Zbornik referata sa znanstvenog skupa „Rudolf Strohal i njegovo djelo“ povodom 150. obljetnice rođenja, 70. obljetnice smrti i 100. obljetnice njegove monografije „Grad Karlovac opisan i orisan“ (1906.), str. 45.

slovnica za srednje i nalike im škole (1893.) napisana je za školske potrebe kao priručnik za učenike. Na naslovnici knjige otkrivamo da se prodavala za 50 novčića.⁶¹⁹

Objavljivanje *Slovnice* popratio je tadašnji jedini bjelovarski list, *Tjednik bjelovarsko-križevački*, a u članku se ističe potreba za ovakvom knjigom: *Učeni pisac ponudio je školsku mlađež veoma potrebitom knjigom, kojom je kušao na ruke joj dati savršeno učevno pomagalo.*⁶²⁰

Slovnica ima 118 stranica i sastoji se od dva dijela: *Glasoslovlja* i *Oblikoslovlja*. To su uobičajeni gramatički dijelovi koji prate nastavne programe vremena u kojem je autor živio i stvarao. Analizirajući njezinu vrijednost, Tafra ističe kako se *već na prvim stranicama Slovnice vidi najbolja i najlošija strana ovog udžbenika, obje metodološke. Pohvalno je što su sva pravila pregledno iznesena, uredno brojčano i slovnio hijerarhijski iznesena*, što su kratka i jasna... Glavni je nedostatak što *Slovnica* sadrži dijakronijske podatke...⁶²¹

Malo je poznato da je to bila prva hrvatska gramatika napisana Brozovim fonološkim pravopisom i trebala je poslužiti za promicanje toga pravopisa. Djelo nije polučilo željeni uspjeh pa se autor 4. prosinca 1893. obratio pismom Vatroslavu Jagiću tražeći da mu pošalje svoje mišljenje koje bi priložio komisiji za odabir priručnika. U pismu Strohal piše:

*Nu objave i recenzije, što si izašle o toj knjizi razlikuju se: neke su vrlo pohvalne, dočim druge knjigu osuđuju. Da tu odlučuje i materijalna korist protivnika mojih, nema dvojbe. Stoga Vas molim, velemožni gospodine, da mi sasma u kratko listom javite, svoj sud o knjizi, koga bih mogao kao prilog podnijeti visokoj kr. zem. vladi.*⁶²²

Pisanje i objavljivanje udžbenika bio je unosan posao pa je Strohal bio razočaran što *Slovnica* nije postala školski udžbenik u Hrvatskoj. Knjiga je, međutim, prema navodima samog Strohala bila u upotrebi u nekim školama susjedne Bosne.

Negativne recenzije utjecale su na percepciju *Slovnice*. Zamjerke su se odnosile na brojne metodološke nespretnosti i znanstvene pogreške zbog čega *Slovnica* nije imala većeg odjeka ni utjecaja. Nešto izmijenjeno i poboljšano, prošireno i nadopunjeno drugo izdanje u dva sveska Strohal objavljuje 1928. godine u Zagrebu. Naslovljeno je *Gramatika današnjega hrvatskoga književnoga jezika*. Budući da je Hrvatska u vrijeme izlaženja tih gramatika bila u dvjema

⁶¹⁹ 2023. godine obilježena je 130. obljetnica objavljivanja knjige.

⁶²⁰ Hrvatska slovnica za srednje i nalike im škole. *Tjednik bjelovarsko-križevački*, 17. lipnja 1893. str. 3.

⁶²¹ Branka TAFRA, Strohal između Slovnice i Gramatike, *Rudolf Strohal i njegovo djelo* (ur. Jembrih, Alojz), Družba Braća Hrvatskoga Zmaja, Zagreb, 2009., str. 197-198.

⁶²² Pismo je objavljeno u Alojzije JEMBRIH, Rudolf Strohal u svjetlu korespondencije s Vatroslavom Jagićem, *Rudolf Strohal i njegovo djelo* (ur. Jembrih, Alojz). Družba "Braća Hrvatskoga Zmaja", Zagreb, 2009., str. 97-121.

državama, s različitim jezičnom politikom, pretpostavljalo se da se one ne razlikuju samo po naslovu. Prva gramatika sadrži fonologiju i morfologiju, a druga je malo doradena prva s dodanom sintaksom. Konceptijski, metajezično, normativno i metodološki ipak se bitno ne razlikuju.⁶²³ Strohalovi su jezični priručnici danas zanemareni i zaboravljeni i do nedavno nisu bili zabilježeni u jezično-povijesnim pregledima i dostupnim popisima hrvatskih gramatika. Tek se u novije vrijeme iznova piše o Strohalovim priručnicima i njihovu značenju pa Jelena Ribarić s pravom navodi da je *Strohal zaslužio svoje mjesto u hrvatskom jezikoslovlju samim tim što je u svoje doba i na svoj osebujuć način uplovio u normativne brzace hrvatskoga književnog jezika.*⁶²⁴

Prijevodi

Prevodilačka djelatnost je važna u razvoju bjelovarske sredine jer predstavlja posredovanje i poveznicu s književnim, znanstvenim, umjetničkim i kulturološkim spoznajama najčešće naprednijih sredina. U početku su uglavnom objavljivani prijevodi iz njemačke i austrijske književnosti za publiku koja je obrazovana u njemačkom duhu i na njemačkom jeziku, a koja je čitala djela u izvorniku.⁶²⁵

Nakon negativnog iskustva s izdavanjem prve knjige Strohal ne posustaje. Značajan dio svoga književnog djelovanja posvećuje prevođenju. U njegovim prijevodima mogu se iščitati pokušaji prenošenja visokih umjetničkih kriterija kao i namjera da hrvatska književnost dosegne razinu zapadnoeuropskih književnosti toga vremena. U vrijeme Strohalove prevoditeljske aktivnosti put do čitateljske publike bio je mukotrpan. Prevoditelji toga doba, pa tako i Strohal, birali su tekstove i autore koji su mogli biti prihvatljivi i zanimljivi domaćoj publici koja je tek krenula u pustolovinu čitanja na narodnom jeziku. Posebna se pažnja pridavala mlađim čitateljima, gimnazijalcima koji su postepeno postajali dio novog hrvatskog čitateljskog korpusa i čitanje im je trebalo prijeći u naviku.

Tri su opsežnija prijevoda koje potpisuje Rudolf Strohal, a objavljena su u Bjelovaru. Strohal prevodi dva Lessingova djela: tragediju *Miss Sara Sampson* (1894.) i komediju *Misogyn ili neprijatelj žena* (1895.). Drame njemačkog književnika Lessinga malo su prevedene na hrvatski jezik te su i danas Strohalovi prijevodi prva i jedina izdanja. Kao primjer može se navesti

⁶²³ Branka TAFRA, Strohal između Slovnice i Gramatike, *Rudolf Strohal i njegovo djelo* (ur. Jembrih, Alojz), Družba Braća Hrvatskoga Zmaja, Zagreb, 2009., str. 209.

⁶²⁴ Jelena RIBARIĆ, 150. godina rođenja Rudolfa Strohal. *Jezik*, 2006., 53 (5), str. 199.

⁶²⁵ RENEĆ, GATALICA, *Pregled bjelovarskog tiskarstva do 1940.: bibliografija*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, Zagreb – Bjelovar, 2016.

komedija *Misogyn ili neprijatelj žena*. Tragedija *Miss Sara Sampson* (1755.) prva je njemačka građanska drama. U njoj Lessing, po uzoru na englesku književnost, prekida praksu pridržavanja strogih pravila francuske klasicističke drame, ukida klauzulu po kojoj samo plemići i kraljevi mogu biti pokretači radnje pa u radnju uvodi i pripadnike nižega plemstva i građanstva.⁶²⁶

Posebno je značajan Strohalov prijevod Swiftovih *Gulliverovih putovanja*. Satirični fiktivni putopis *Gulliverova putovanja* predstavlja vrhunac književnog stvaralaštva Jonathana Swifta i jedno je od najomiljenijih djela svjetske književnosti. Cjelovito djelo, kao i pojedini dijelovi vrlo često su prevedeni u Hrvatskoj u prvoj polovici 20. stoljeća. Strohal je bio jedan od prvih prevoditelja, a njegov prijevod doživio je tri izdanja i sva su tri tiskana u Bjelovaru (Fleischmann, 1901., Weiss, 1918. i Lipšić, 1929.). Prijevide kraćih tekstova Strohal je objavljivao u bjelovarskim pučkim kalendarima. Uglavnom je riječ o pripovijetkama danas manje poznatih autora poput Woldemara Theodora Körnera čiji je prijevod objavio u pučkom kalendaru za 1897. godinu.⁶²⁷

Satir iliti divlji čovik

Važnost Relkovićeve *Satira* u hrvatskoj književnosti, kao i u povijesti razvoja novoštokavskog jezičnog standarda, neosporna je. *Satir* je didaktički spjev ispjevan ikavskom štokavštinom u desetercu koji je blizak puku. I *Satir* i ostala Relkovićeve djela namijenjena su neukom i gospodarski zaostalom slavonskom puku ili vojnicima. Osim tom pučkom komponentom, njegova je inačica prosvjetiteljstva obilježena i kršćanskim duhom.⁶²⁸ *Satir* odražava i nove zapadnoeuropske ideje o mogućnosti mijenjanja čovjeka obrazovanjem i stoga ne čudi da se djelo našlo na popisu lektirnih djela za gimnazijalce. Strohal preuzima zadatak da ovo djelo priredi za upotrebu u školi te ga 1895. godine objavljuje u Bjelovaru. U predgovoru navodi da je priredio osmo latinično izdanje *Satira* i piše:

Visoka je kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovlje i nastavu, naredbom svojom od 30. kolovoza 1886... propisala jednu naučnu osnovu za sve hrvatsko-slavonske gimnazije. U toj se osnovi traži za privatnu lekturu i Relkovićeve Satir. Budući da najnovija izdanja Satira (Senekovićevo i braće Popovića) ne prikazuju Satira u vjernoj slici, odvažio sam se, da priredim ovo izdanje

⁶²⁶ Više u: *Leksikon stranih pisaca*, Školska knjiga, Zagreb, 2001., str. 623-624.

⁶²⁷ *Ilustrovani hrvatski pučki koledar za rimo-katolike, grčko-iztočne i izraelitčane [!] za prostu godinu 1897.*, Knjigotiskara J. Fleischmann, Belovar, [1896.].

⁶²⁸ *Hrvatska enciklopedija*, sv. 9. 2007., str. 275.

za školu. Ovo sam izdanje priredio, upotrebivši sva dosele štampana izdanja Satira ko što i rukopis Satira, što mi ga je ravnateljstvo vinkovačke gimnazije za to unajmilo.

Knjiga je obogaćena Strohalovim prilozima i na početku donosi Relkovićevo životopis naslovljen *O životu i radu Matije Antuna Relkovića*. Da bi olakšao čitanje i razumijevanje teksta, Strohal je izradio *Rječnik nekih manje poznatih i tuđih riječi i tumač nekih vlastitih imena*.

Apokrifne priče i legende

Strohal je istraživao i sakupljao narodne priče, pjesme, apokrife,⁶²⁹ legende i glagoljske rukopise. Općenito, zanimali su ga tekstovi koji se oslanjaju na narodnu tradiciju, predaje i pučku teologiju, što se može tumačiti kao nastavak preporodnih stremljenja jednog intelektualca za sakupljanjem, zapisivanjem i očuvanjem narodne baštine. Znatna dio svog znanstvenog interesa Strohal je posvetio proučavanju glagoljske baštine. Sabrane glagoljske rukopise u latiničnoj transkripciji objavio je u Bjelovaru pod nazivom *Stare hrvatske apokrifne priče i legende* (1917.).

U predgovoru knjige autor piše:

U ovoj knjizi iznosim pred hrvatski narod i učeni svijet zbirku hrvatskih apokrifnih priča i legenda, što sam ih pokupio po raznim starim hrvatskim glagoljskim rukopisima od 14. do 18. vijeka ... Apokrifnih priča i legenda nijesam poredao redom, koji je u nauci i biblijskoj povijesti uobičajen, jer ova zbirka nije potpuna...

Dakle, navodi da je riječ o nepotpunom djelu za koje se nada da će pomoći u znanstvenim istraživanjima. Nažalost, jedno od prvih izdanja hrvatskih apokrifa bilo je često predmet osporavanja i kritika. Prema mišljenju jednog dijela stručnjaka rađeno je bez znanstvenih kriterija pa danas ne može poslužiti u strogo znanstvene svrhe.⁶³⁰

Međutim, u novije vrijeme sve su češće pozitivne recenzije te je nužna revalorizacija i nova procjena ovoga teksta.⁶³¹ Od brojnih starozavjetnih apokrifa koje je Strohal zapisao nekoliko

⁶²⁹ Apokrifi su u hrvatskoj književnosti bogato zastupljeni i pojavljuju se uglavnom u glagoljskim prijepisima. To su tekstovi koji ne pripadaju kanonu biblijskih knjiga.

⁶³⁰ Biserka GRABAR, Apokrifi u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti. *Croatica*, 1970., 1 (1), str. 18.

⁶³¹ Davor PISKAČ, Glagoljske apokrifne priče i legende (1917. sabrao Rudolf Strohal), *Svjetlo : časopis za kulturu, umjetnost i društvena zbivanja* (ur. Jembrih, Alojz), Matica hrvatska Ogranak Karlovac, Karlovac, 2006. Branka TAFRA, Strohal između Slovnice i Gramatike, *Rudolf Strohal i njegovo djelo* (ur. Jembrih, Alojz), Družba Braća Hrvatskoga Zmaja, Zagreb, 2009., str. 203-221.

je vrlo zanimljivih. Izdvajamo apokrif inače poznat pod naslovom *Život Adama i Eve* u kojem se vrlo opširno i s mnogo fantastičnih detalja opisuje život i sudbina prvih ljudi nakon njihova izгона iz raja. Taj prilično opsežan apokrif iz crkvenoslavenskog predloška Strohal približava narodnom govoru. U predgovoru Strohal ističe da su prvi apokrifi imali svojevrsnu funkciju književnih djela, da su bili zamjena za romane i/ili novele i da su bili reakcija na određene probleme u životu i društvu.

Kao što u drugim narodima tako je imala apokrifna priča i legenda u hrv. narodu zadaću, da poučava i zabavlja, a svrha joj je bila uvijek nabožna, ćudoredna i vjerska.

Kako je jedan čovjek nosio vragu u pakao komad mesa

Sakupljene narodne pjesme i pripovijetke Strohal je objavljivao u bjelovarskim pučkim kalendarima. Evo i nekoliko naslova: *Kako je jedan čovjek nosio vragu u pakao komad mesa*⁶³²; *Iz naroda narodu*; *O Jabuki i Kori*⁶³³; *češka narodna priča Stijena Hanza Heilinga*⁶³⁴ i dr. Sadržaj pučkih kalendara, za razliku od drugih rijetkih izdanja knjiga i časopisa, bio je u prvom redu namijenjen širokom krugu seoskog i gradskog puka. U njima su objavljivani znanstveni, stručni i književni prilozi. Posebnu vrijednost čine priče, poezija, anegdote, putopisi i povijesne rasprave. Riječ je o kvalitetnim djelima domaćih, najčešće lokalnih autora, ali i prijevodima djela. I za bjelovarske kalendare vrijedi tvrdnja da su pridonijeli opismenjivanju puka, razvoju književnosti i afirmaciji pojedinih autora krajem 19. i na početku 20. stoljeća.

Ostalo

Uz sva navedena djela, Strohal je objavio i mnoštvo kraćih tekstova u godišnjim izvješćima bjelovarske gimnazije, kao i nešto članaka u *Tjedniku bjelovarsko-križevačkom*. U skladu s ondašnjom zakonskom regulativom, tiskana godišnja izvješća bila su obavezna za sve gimnazije, a za sadržaj je odgovarao ravnatelj. Sastojala su se od dva dijela: znanstvene ili pedagoške

⁶³² *Ilustrovani hrvatski pučki koledar za rimo-katolike, grčko-iztočne i izraelitčane [!] za prostu godinu 1895.*, Tisak i naklada J. Fleischmanna, Belovar, [1894.].

⁶³³ *Ilustrovani hrvatski pučki koledar za rimo-katolike, grčko-iztočne i izraelitčane [!] za prostu godinu 1896.*, Tisak i nakl. J. Fleischmann, Belovar, [1895.].

⁶³⁴ *Ilustrovani hrvatski pučki koledar za rimo-katolike, grčko-iztočne i izraelitčane [!] za prostu godinu 1897.*, Knjigotiskara J. Fleischmann, Belovar, [1896.].

rasprave i školskih vijesti.⁶³⁵ Strohal je kao ravnatelj uglavnom uređivao školske vijesti koje su dragocjen izvor za poznavanje rada i organizacije škole.

Prilog: digitalizirana djela Rudolfa Strohala

Zaključak

Rudolf Strohal je iza sebe ostavio bogat stvaralački opus koji pokriva područje školstva, jezikoslovlja, glagoljaštva, hrvatskoga folklor, povijesti i književnosti. U Bjelovaru je tijekom trogodišnjeg boravka započeo svoj znanstveno-istraživački rad koji tek treba pomno proučiti i predstaviti. Ovaj zadatak olakšava činjenica da su njegova djela nastala u Bjelovaru uglavnom digitalizirana (vidi Prilog *Digitalizirana djela Rudolfa Strohala*) i dostupna za nove prosudbe, analize i stručne kritike. Kao gimnazijski ravnatelj za kratkog službovanja ostao je zapamćen prije svega po zalaganju, a zatim i ishođenju dostupnosti gimnazijskog školovanja za djevojčice, čime je znatno unaprijeđen pedagoški standard bjelovarskog srednjeg školstva krajem 19. stoljeća.

NEOBJAVLJENA I OBJAVLJENA GRAĐA:

Hrvatski Državni arhiv Bjelovar (HR-DABJ), Fond gimnazija Bjelovar. 7.1. Matična knjiga nastavnika I. Kraj 19. i početak 20. stoljeća.

Ilustrovani hrvatski pučki koledar za rimo-katolike, grčko-iztočne i izraelitčane [!] za prostu godinu 1895., Tisak i naklada J. Fleischmanna, Belovar, [1894.].

Ilustrovani hrvatski pučki koledar za rimo-katolike, grčko-iztočne i izraelitčane [!] za prostu godinu 1896., Tisak i nakl. J. Fleischmann, Belovar, [1895.].

⁶³⁵ Štefka BATINIĆ, Zbirka školskih izvješća Hrvatskoga školskog muzeja, *Anali za povijest odgoja*, 2021., 19 (43), str. 104.

- Ilustrovani hrvatski pučki koledar za rimo-katolike, grčko-iztočne i izraelitčane [!] za prostu godinu 1897.*, Knjigotiskara J. Fleischmann, Belovar, [1896.].
- Izvjeshće Kr. male realne gimnazije u Bjelovaru za školsku godinu 1893./94.*, Tiskara J. Fleischmanna, Bjelovar, 1894.
- Izvjeshće Kr. male realne gimnazije u Bjelovaru za školsku godinu 1894./95.*, Tiskara J. Fleischmanna, Bjelovar, 1895.
- Izvjeshće Kr. male realne gimnazije u Bjelovaru za školsku godinu 1895.-96.*, Tisak J. Fleischmann-a, Bjelovar, 1896.
- Tjednik bjelovarsko – križevački*, 1893. - 1896.

LITERATURA:

- BATINIĆ, Štefka, Zbirka školskih izvješća Hrvatskoga školskog muzeja, *Anali za povijest odgoja*, 2021., 19 (43), str. 101-112.
- BREŠIĆ, Vinko, Europski kontekst hrvatske književnosti 19. stoljeća, u: *Zbornik zagrebačke slavističke škole 2003* (ur. Botica, Stipe), Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagrebačka slavistička škola, Zagreb, 2004., str. 97-107.
- CUVAJ, Antun, *Građa za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, sv.9, Tisak kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1913.
- DEŽELIĆ, Đuro, Život Rudolfa Strohal – obitelj i djelovanje, Zbornik referata sa znanstvenog skupa „Rudolf Strohal i njegovo djelo“ povodom 150. obljetnice rođenja, 70. obljetnice smrti i 100. obljetnice njegove monografije „Grad Karlovac opisan i orisan“ (1906.), *Svjetlo : časopis za kulturu, umjetnost i društvena zbivanja* (ur. Jembrih, Alojz), Matica hrvatska Ogranak Karlovac, Karlovac, 2006., str. 31-61.
- FALETAR, Tomislav, KARAULA, Željko, Bjelovar na razmeđu stoljeća – prilog gospodarskom poznavanju grada na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, *Zbornik Janković*, II (2), Matica hrvatska Ogranak Daruvar, Daruvar, 2017., str. 146-166.
- GRABAR, Biserka, Apokrifi u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti. *Croatica*, 1970., 1 (1), str. 15-28.
- JEMBRIH, Alojzije, Rudolf Strohal u svjetlu korespondencije s Vatroslavom Jagićem, *Rudolf Strohal i njegovo djelo*, Jembrih, Alojz (ur.). Družba "Braća Hrvatskoga Zmaja", Zagreb, 2009., str. 97-12.
- PISKAČ, Davor, Glagoljske apokrifne priče i legende (1917. sabrao Rudolf Strohal), *Svjetlo : časopis za kulturu, umjetnost i društvena zbivanja* (ur. Jembrih, Alojz), Matica hrvatska Ogranak Karlovac, Karlovac, 2006., str. 149-163.
- RENIĆ, Zorka, GATALICA, Tina, *Pregled bjelovarskog tiskarstva do 1940.: bibliografija*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, Zagreb – Bjelovar, 2016.
- RIBARIĆ, Jelena, 150. godina rođenja Rudolfa Strohal. *Jezik*, 2006., 53 (5), str. 199.

- Hrvatska enciklopedija*, sv. VIII., Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Zagreb, 2006.
- Strohal, Rudolf. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. (pristupljeno 12.2.2024.)
- Leksikon stranih pisaca, Školska knjiga, Zagreb, 2001.
- TAFRA, Branka. Strohal između Slovnice i Gramatike, *Rudolf Strohal i njegovo djelo* (ur. Jembrih, Alojz), Družba Braća Hrvatskoga Zmaja, Zagreb, 2009., str. 203-221.
- VUSIĆ, Josip, *Gimnazija u Bjelovaru 1876. - 1978.*, Millennium d.o.o., Bjelovar, 2012.

SUMMARY

PORTRAIT OF A BJELOVAR PROFESSOR RUDOLF STROHAL

Abstract: This paper focuses on the life and work of Rudolf Strohal in Bjelovar between 1892. and 1895. In the first part of the paper the goal of authors was to present Strohal's pedagogic work in Bjelovar gymnasium (high school) and in the second part the goal was to familiarize readers with his professional and scientific work as well as with his publications. The paper relies on the analysis of archival material, articles from a local weekly newspaper and published works either authored or translated by professor Strohal in his years working in Bjelovar. For research purposes authors also used critical reviews of his work and relevant results of historiographic research. Preserved materials show that Strohal made a significant contribution to educational work in Bjelovar at the end of the 19th century. Because this phase of his work has not yet been carefully analyzed, this work also contributes to better understanding of Strohal's professional work and life as a whole.

Keywords: Bjelovar, history of Bjelovar gymnasium, Rudolf Strohal